

Новаковська І.О.доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри аерокосмічної геодезії та землеустрою
Національного авіаційного університету**Скрипник Л.Р.**PhD з економіки,
старший викладач кафедри
аерокосмічної геодезії та землеустрою
Національного авіаційного університету**Славін І.В.**кандидат технічних наук,
доцент кафедри аерокосмічної геодезії та землеустрою
Національного авіаційного університету**Novakovska Iryna, Skrypnyk Liliia, Slavin Igor**
National Aviation University

ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

ECONOMIC INCENTIVES FOR INTRODUCING MEASURES TO USE AND PROTECT LAND

У статті розглянуто особливості землекористування та проблемні питання щодо обігу кількості та якості земель України. Обґрунтовано механізми взаємодії компонентів різних видів землекористувань які безпосередньо пов'язані з усіма іншими системами підприємництва за якого стрімке економічне зростання з урахуванням потреб та інтересів населення збігаються із принципами збереження та відновлення навколишнього природного середовища, зокрема земельно-ресурсного потенціалу. Розраховано приріст середньорічного доходу від використання земель за цільовим призначенням відповідно до заподіяної шкоди при порушенні земельного законодавства. Проаналізовано існуючі та обґрунтовано необхідні заходи стимулювання раціонального землекористування відповідно до чинної нормативно-правової бази та складові економічного механізму стимулювання раціонального землекористування.

Ключові слова: раціональне землекористування, механізм економічного стимулювання, охорона земель, земельні відносини, законодавча база.

В статье рассмотрены особенности землепользования и проблемные вопросы обращения количества и качества земель Украины. Обоснованно механизмы взаимодействия компонентов различных видов землепользования непосредственно связанные со всеми другими системами предпринимательства при котором стремительный экономический рост с учетом потребностей и интересов населения совпадают с принципами сохранения и восстановления окружающей природной среды, в частности земельно-ресурсного потенциала. Рассчитан прирост среднегодового дохода от использования земель по целевому назначению в соответствии с величиной причиненного вреда при нарушении земельного законодательства. Проанализированы существующие и обоснованно необходимые меры стимулирования рационального землепользования в соответствии с действующей нормативно-правовой базой и составляющие экономического механизма стимулирования рационального землепользования.

Ключевые слова: рациональное землепользование, механизм экономического стимулирования, охрана земель, земельные отношения, законодательная база.

Ensuring the effectiveness of the economic incentive mechanism is impossible without the development and adoption of an appropriate procedure that will determine the organizational principles, conditions and grounds for economic incentives for rational and environmentally friendly land use. This procedure should, inter alia, contain clearly defined criteria for economic incentives, principles, tools and sources of funding. As for the incentives established by the relevant regulations, they do

not have the proper economic impact. There is a need to develop such a mechanism. It should be based on the provision of state budget funds on a reciprocal basis free of charge or partially paid to the relevant entities for the implementation of measures in accordance with land use and protection programs. The legislator calls the fact of land degradation the condition of providing funds not due to the fault of the entities carrying out improvements, but only the restoration of land as the purpose of the funds. It seems that it would be more appropriate to consolidate the possibility of stimulating any deterioration of land, including those whose condition was deteriorating through no fault of land users. Unfortunately, the existing regulations on land conservation do not regulate the principles of compensation, and the laws on the State Budget traditionally do not provide for the allocation of funds for such compensation. It should be emphasized that the mechanism of land conservation and its component – compensation for reduced incomes of landowners and land users – can work only if there is a financial basis – the funds provided in the budget. The article considers the peculiarities of land use and problematic issues regarding the circulation of quantity and quality of lands of Ukraine. The mechanisms of interaction of components of different types of land use that are directly related to all other business systems in which rapid economic growth, taking into account the needs and interests of the population coincide with the principles of preservation and restoration of the environment, including land resources. The increase of the average annual income from the use of land for its intended purpose is calculated in accordance with the damage caused in violation of land legislation. The existing measures of stimulation of rational land use in accordance with the current normative-legal base and components of the economic mechanism of stimulation of rational land use are analyzed and substantiated.

Key words: rational land use, mechanism of economic stimulation, land protection, land relations, legislative base.

Постановка проблеми. Виробнича діяльність людини, окрім корисного ефекту, має негативні екологічні наслідки, порушує природу і рівновагу довкілля. Зокрема розширення природокористування, що зумовлене суспільним розвитком, супроводжується інтенсивним використанням природних ресурсів, нагромадженням у природному середовищі відходів виробництва й споживання. У виробничому процесі людина за допомогою відповідних способів, прийомів та засобів, тобто технології, опираючись на відповідні природно-кліматичні умови, використовує природні функції землі. Цим самим бере участь у внутрішніх якісних змінах, організовує ефективне використання землі, забезпечуючи при цьому відтворення родючого шару ґрунту.

Тому на сучасному етапі перед людством стоїть питання забезпечення такої взаємодії компонентів системи виробництва, за якої високі темпи економічного зростання та задоволення потреб населення збігаються зі збереженням та відновленням якості довкілля. Ці проблеми вирішуються на глобальному, національному та регіональному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти щодо засад економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель представлено у працях вітчизняних учених, зокрема: Д.І. Бамбіндри, О.Д. Гнатковича, В.В. Горлачука, Л.Д. Грекова, О.І. Гуторова, Д.С. Добряка, М.П. Мартинюк, П.Т. Саблука, А.Я. Сохничка, В.М. Трегобчука, І.О. Новаковської, Л.Я. Новаковського, М.А. Хвесика, О.В. Хомаківської.

Метою дослідження є виокремлення проблем з точки зору теоретичних та практичних аспектів в сфері економічного стимулювання щодо запровадження механізмів раціонального, екологічнобезпечного, ефективного землекористування авіаційного транспорту та внесення пропозицій щодо удосконалення законодавчого алгоритму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Площа земель України складає 603,6 тис. км². Звісно, даний показник не є точним, але є базовим при веденні макроекономічних розрахунків.

В контексті використання земельні ресурси, тобто земля розглядається як просторовий базис, засіб виробництва. Адже будівництво об'єктів будь-якої категорії вимагає формування земельної ділянки, документального затвердження права на її володіння чи користування нею, внесення відомостей про неї до Державного земельного кадастру та реєстрації речових прав на неї.

Необхідно зазначити той факт, що землі на території України поділяються на 9 категорій кожна з яких включає конкретні об'єкти землекористування. В свою чергу кожен вид землекористування має свій особливий правовий режим використання та відповідно забудови чи ведення будь-якої іншої господарської діяльності. На будь-якій з цих категорій земель можливе будівництво нових об'єктів, які за своїм призначенням не будуть суперечити її правовому режиму,

Відповідно ефективно та раціональне землекористування має на меті ведення кількісного та

якісного обліку земель, дані якого повинні бути актуальними та доступними для громадськості та механічно оновлюються фахівцями територіальних органів Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр) на рівні районів та міст після кожної трансакції із земельною ділянкою [10].

На разі Держгеокадастр разом із Центром Державного земельного кадастру продовжують працювати над такими важливими аспектами як:

1. Верифікація застарілої статистичної звітності у нові форми, що діє з 2016 року;

2. Автоматизація обліку відомостей про цільове призначення земельних ділянок та приведення цих відомостей до норм діючого законодавства.

На сьогодні існує проблема щодо перегляду розподілу всіх земель України за категоріями чи цільовим призначенням у розрізі окремих територій чи зон в Державному земельному кадастрі. Звісно, це зробити неможливо адже база даних у паперовому та електронному вигляді є неповною. Їх створення на територію всієї України є досить складним завданням.

Та все ж на разі є можливим переглянути категорії та цільове призначення кожної окремої земельної ділянки на Публічній кадастровій карті, а також показники кількості земель у розрізі міст обласного значення, районів, областей та загалом по Україні шляхом публічного запиту до органів Держгеокадастру.

Варто зазначити, той факт, що площа забудованих земель за останніх 5 років збільшилась на 40,4 тис. га. у зв'язку із зростання житлової забудови. Найбільш вірогідно, що площа житлової забудови активно збільшується, насамперед, завдяки індивідуальному житловому будівництву

Всього на території України сформовано 25,5 млн земельних ділянок орієнтовною загальною площею 438,0 тис. км². При цьому згідно останніх даних щодо кількості та якості земельних ділянок Державний земельний кадастр обліковує інформацію про 22,7 млн земельних ділянок. Тобто близько 3 млн земельних ділянок є не зареєстрованими в базі Державного земельного кадастру [10; 11].

Така ситуація потребує прийняття важливих рішень та заходів щодо актуалізації наявної бази даних Державного земельного кадастру, адже одним із основних завдань щодо створення та функціонування вищезазначеної бази даних є моніторинг щодо відповідного правового режиму використання кожної земельної ділянки, дотримання обмежень щодо використання земельних ділянок та обтяжень прав на земельні ділянки.

Необхідно зазначити, що земельне законодавство передбачає здійснення самоврядного і громадського контролю за використанням і охороною земель. Здійснення самоврядного контролю законодавством покладено на сільські, селищні, міські, районні та обласні ради, а громадського - на громадських інспекторів, які призначаються відповідним органом місцевого самоврядування.

Держава як інституційна основа побудови суспільства і суб'єкта господарювання на землі, в якому проявляються всі форми земельних відносин, має відігравати особливу роль у забезпеченні раціонального використання і охорони земель [8].

Стратегічний напрям розвитку держави, пов'язаний з інтеграцією України в Європу (ЄС) і світове співтовариство, зумовлює необхідність переходу до еколого-економічної, соціально орієнтованої моделі організації використання і охорони земель.

З розвитком в Україні нових форм господарювання й ринку є реальні можливості збереження кількості й родючості землі, забезпечення постійної зайнятості та гідного життя селян, безперечно, це вимагає належної матеріально-технічної підтримки за рахунок власних коштів і коштів держави, що дозволить одночасно розвивати виробничу та соціальну інфраструктуру села.

Основним механізмом щодо створення умов для раціонального використання і охорони земельних ресурсів у межах існуючого чинного законодавства повинна стати (в обов'язковому порядку) землевпорядна документація.

Незадовільний стан земельних ресурсів щодо їх екологічних та економічних показників зумовив невідкладну необхідність оптимізації землекористування, що потребує проведення відповідного районування та зонування земельного фонду країни, оскільки кожному комплексу природних умов притаманні свої показники оптимізації.

Закон України «Про землеустрій» передбачає розроблення схем та проектів землеустрою, де під схемами землеустрою можна розуміти зонування. Закон гласить, що схеми землеустрою розробляються з метою визначення перспективи і підготовки обгрунтованих пропозицій у галузі земельних відносин, організації раціонального використання та охорони земель, перерозподілу земель з урахуванням потреби сільського, лісового та водного господарства, розвитку сіл, селищ, міст, територій оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, відповідно до вимог сталого розвитку [3].

На даному етапі розвитку земельних відносин, роботи щодо класифікації земель за придатністю, за принципами економічної можливості та економічної доцільності проводяться надто повільно. Організація території сільськогосподарських підприємств вимагає невідкладного розв'язання проблем подальшого використання деградованих та інших малопродуктивних земель. Позитивно на вирішення цієї проблеми повинні впливати економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель.

Відповідно до статті 205 Земельного кодексу України, економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель включає [1]:

а) надання податкових і кредитних пільг громадянам та юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загальнодержавними та регіональними програмами використання і охорони земель;

б) виділення коштів державного або місцевого бюджету громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану земель, порушених не з їх вини;

в) звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами;

г) компенсацію з бюджетних коштів зниження доходу власників землі та землекористувачів внаслідок тимчасової консервації деградованих та малопродуктивних земель, що стали такими не з їх вини.

Особливого значення економічне стимулювання раціонального землекористування набуває у зв'язку з погіршенням якісного стану земельних ресурсів, що використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції. Розвиток ерозії ґрунтів, засолення, забруднення земель важкими металами, пестицидами, іншими органічними сполуками зумовлюють необхідність застосування економічних стимулів, спрямованих на припинення прогресуючих деградаційних процесів і підвищення ефективності використання земель.

Незважаючи на свою виняткову вагу, економічне стимулювання раціонального використання й охорони земель донині так і не набуло статусу стимулюючого фактора і не сформувалося як економічний механізм землеохоронної діяльності не отримало необхідної реалізації. Зокрема, відповідно до статті 27 Закону України «Про охорону земель» слід було б розробити порядок економічного стимулювання заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів. Однак Кабінет Міністрів України до цього часу відповідний документ не затвердив [4].

Згідно чинного законодавства економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель включає комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підвищення зацікавленості власників землі й землекористувачів у збереженні та відтворенні родючості ґрунтів і екологічної цінності природних і набутих якостей земель, здійсненні заходів із захисту земельних ресурсів від негативних наслідків господарської діяльності, необґрунтованого перерозподілу земельних угідь або їх вилучення із сільськогосподарського обороту.

В умовах ринкового обігу земель важливо створити умови, за яких власники землі і землекористувачі добровільно брали б участь у виконанні заходів, спрямованих на забезпечення раціонального використання та охорону земель.

Земельним кодексом України, законами України «Про охорону земель» та «Про охорону навколишнього природного середовища» визначений перелік заходів економічного стимулювання раціонального використання й охорони земель (табл. 1) [4; 5].

За дослідженнями вчених, слід виокремити ті заходи, що зараз частково здійснюються, але їх кількість за названими трьома нормативно-правовими актами є різною. Повторюваними серед них є:

- надання податкових і кредитних пільг;
- компенсування з бюджетних коштів недоодержаної частини доходу внаслідок консервації земель;
- надання на пільгових умовах коротко- і довгострокових позичок;
- застосування прискореної амортизації основних фондів земле-охоронного та природоохоронного призначення [9].

Підставою для економічного стимулювання повинні бути загальнодержавні та регіональні програми, документація із землеустрою, проекти угод з підрядними організаціями на виконання землеохоронних робіт, експертні висновки про необхідність поліпшення якісного стану земельних угідь, видані компетентними органами (рис. 2).

В країнах Європейського Союзу планування землекористування й організація територій є одним із найбільш важливих комплексів землепорядних робіт та визнається основним важелем державної земельної політики у сфері регулювання земельних відносин. Існує чіткий порядок економічного заохочення фермерів щодо виконання стандартів і правил охорони довкілля.

В Україні виділення бюджетних коштів для освоєння нових земель, відновлення попереднього стану порушених угідь або підвищення

Заходи стимулювання раціонального землекористування [4; 5]

Нормативно-правовий акт	Обґрунтування
Закон України «Про охорону земель» (стаття 27)	<p>а) надання податкових і кредитних пільг громадянам та юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загально-державними та регіональними програмами використання й охорони земель;</p> <p>б) виділення коштів із державного або місцевого бюджету громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану земель, порушених не з їх вини;</p> <p>в) звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами;</p> <p>г) компенсація з бюджетних коштів зниження доходу власників землі та землекористувачів унаслідок тимчасової консервації деградованих та малопродуктивних земель, що стали такими не з їх вини.</p>
Земельний кодекс України (стаття 205)	<p>а) надання податкових і кредитних пільг фізичним і юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи щодо захисту земель від ерозії, підвищення родючості ґрунтів та інші заходи, передбачені загально-державними і регіональними програмами використання та охорони земель;</p> <p>б) звільнення землевласників і землекористувачів від плати за землю, за земельні ділянки, на яких виконуються роботи з меліорації, рекультивації, консервації земель та інші роботи щодо охорони земель на період тимчасової консервації, будівництва та сільськогосподарського освоєння земель відповідно до затвердженої документації із землеустрою;</p> <p>в) компенсування сільськогосподарським товаровиробникам недоодержаної частки доходу внаслідок консервації деградованих, малопродуктивних, а також техногенно забруднених земель;</p> <p>г) застосування прискореної амортизації основних фондів землеохоронного і природоохоронного призначення.</p>
Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (стаття 48)	<p>а) надання пільг під час оподаткування підприємств, установ, організацій і громадян у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, під час переходу на маловідхідні, ресурсо- й енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадження очисного обладнання й устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також приладів контролю над станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;</p> <p>б) надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;</p> <p>в) встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;</p> <p>г) звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища;</p> <p>д) передача частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах підприємствам, установам, організаціям і громадянам на заходи для гарантованого зниження викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих фізичних, хімічних та біологічних впливів на стан навколишнього природного середовища, на розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв;</p> <p>е) надання можливості отримання природних ресурсів під заставу.</p>

родючості ґрунтів існуючих земельних ділянок пов'язується в основному з відшкодуванням втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва, що пов'язані з вилученням сільськогосподарських і лісових угідь для несільськогосподарських і нелісгосподарських потреб.

Вказані втрати зараховуються до відповідних місцевих бюджетів у порядку, визначеному Бюджетним кодексом України.

Згідно статті 207 Земельного кодексу України відшкодуванню підлягають також втрати, завдані обмеженням прав власників і землекористувачів або погіршенням якості угідь

Рис. 1. Заходи та впровадження, що обґрунтовують предмет економічного стимулювання

внаслідок негативного впливу, спричиненого діяльністю громадян, юридичних осіб, органів місцевого самоврядування або держави [1].

Постановою Кабінету Міністрів України від 09 вересня 2020 р. № 800 внесено зміни до Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу, яка була затверджена Урядом 25 липня 2007 р., постанова № 963. У додатках до постанови від 9.09.2020 р. № 800 значно підвищено розміри показників, що використовуються при встановленні розміру шкоди. Так, середньорічний дохід від використання земель сільськогосподарського призначення збільшено до 9419 грн/га на Південно-Східному узбережжі АПК і до 4654 грн/га в Черкаській області; земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення до 61763 грн/га у гірській та передгірній частині Львівської та Івано-Франківської області; земель історико-культурного призначення – до 43421 грн/га у Києві та 38698 грн/га у Львівській області (крім гірської та передгірної

частин). Суттєве підвищення мають і нормативи середньорічного доходу від використання за цільовим призначенням земель лісгосподарського призначення (до 72534 грн/га на Азовському узбережжі Запорізької області) і земель промисловості і транспорту, енергетики та оборони (до 116953 грн/га в Одеській області). Значно збільшилися показники середньорічного доходу земель житлової та громадської забудови населених пунктів (від 18516 грн/га до 0,2 тис. чол. населення і 259229 грн/га – понад 1 млн чол. жителів). Збільшилися і нормативи доходу від використання земель не за цільовим призначенням, розміри коефіцієнтів за наявності обмежень (обтяжень), нормативи втрати від знищення ґрунтового шару ґрунту – 42717 грн/га (Житомирська обл.) – 118825 грн/га (м. Київ) [6; 7].

Збільшення розмірів нормативних показників, що застосовуються при встановленні шкоди, заподіяної при порушенні земельного законодавства у 4,6 рази за вказаною постановою Уряду, можна вважати реальним фактором економічного захисту і збереження угідь.

Детально обґрунтуємо інформацію стосовно надання податкових пільг. На даний

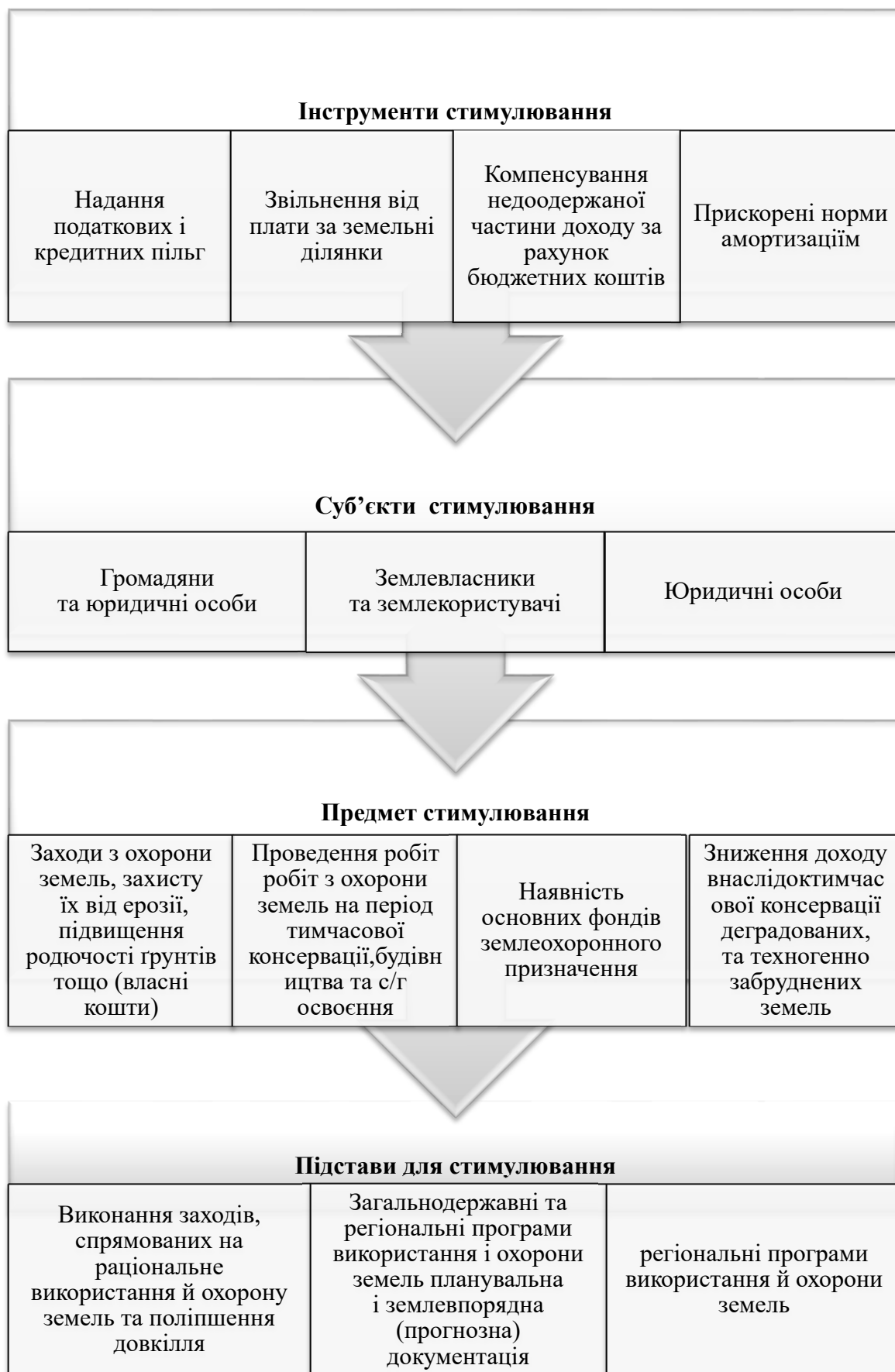

Рис. 2. Складові економічного механізму стимулювання раціонального землекористування [9]

час податкове законодавство України, передбачаючи 18 видів загальнодержавних податків і зборів (стаття 9 Податкового кодексу України) і 5 видів місцевих податків і зборів (стаття 10 Податкового кодексу України), встановлює лише незначні пільги щодо сплати податку на прибуток підприємств та пільги із сплати земельного податку, що за певних умов можуть використовуватися особами, які здійснюють заходи з охорони земель [2].

Що ж стосується кредитних пільг, то чинне законодавство не передбачає механізму пільго-

вого кредитування громадян та юридичних осіб, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загальнодержавними та регіональними програми використання і охорони земель.

Нормативи для розрахунку шкоди (грн./га), заподіяні внаслідок порушення земельного законодавства, що встановлені постановами Кабінету Міністрів України від 27 липня 2007 р. № 963 і від 9 вересня 2020 р. № 800, подано в таблиці 2 [6; 7].

Відповідно до норм чинного земельного законодавства розрахунок розміру шкоди,

Таблиця 2

**Середньорічний дохід від використання земель за цільовим призначенням (грн/га)
та окремими територіями [6; 7]**

Окремі території	2020 р.	2007 р.	Приріст +/-
1	2	3	4
землі сільськогосподарського призначення			
Автономна Республіка Крим (крім Південного, Південно-Східного та Західного узбережжя)	4921	1070	+3851
Гірська та передгірна частина Львівської області	1803	392	+1411
Львівська область (крім гірської та передгірної частини)	2829	615	+2214
Черкаська область	4654	1012	+3642
Одеська область (крім Чорноморського узбережжя)	3348	728	+2620
Чорноморське узбережжя Одеської області	4282	931	+3351
землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення			
Автономна Республіка Крим (крім Південного, Південно-Східного та Західного узбережжя)	24702	5371	+19331
Гірська та передгірна частина Львівської області	61763	13429	+48334
Львівська область (крім гірської та передгірної частини)	7409	1611	+5798
Черкаська область	2470	537	+1933
Одеська область (крім Чорноморського узбережжя)	7409	1611	+5798
Чорноморське узбережжя Одеської області	8646	1880	+6766
землі оздоровчого призначення			
Автономна Республіка Крим (крім Південного, Південно-Східного та Західного узбережжя)	28382	6171	+22211
Гірська та передгірна частина Львівської області	19712	4286	+15426
Львівська область (крім гірської та передгірної частини)	11038	2400	+8638
Черкаська область	8674	1886	+6788
Одеська область (крім Чорноморського узбережжя)	9461	2057	+7404
Чорноморське узбережжя Одеської області	11825	2571	+9254
землі рекреаційного призначення			
Автономна Республіка Крим (крім Південного, Південно-Східного та Західного узбережжя)	23654	5143	+18551
Гірська та передгірна частина Львівської області	16424	3571	+12853
Львівська область (крім гірської та передгірної частини)	9198	2000	+7198
Черкаська область	7225	1571	+5654
Одеська область (крім Чорноморського узбережжя)	7883	1714	+6169
Чорноморське узбережжя Одеської області	9856	2143	+7713

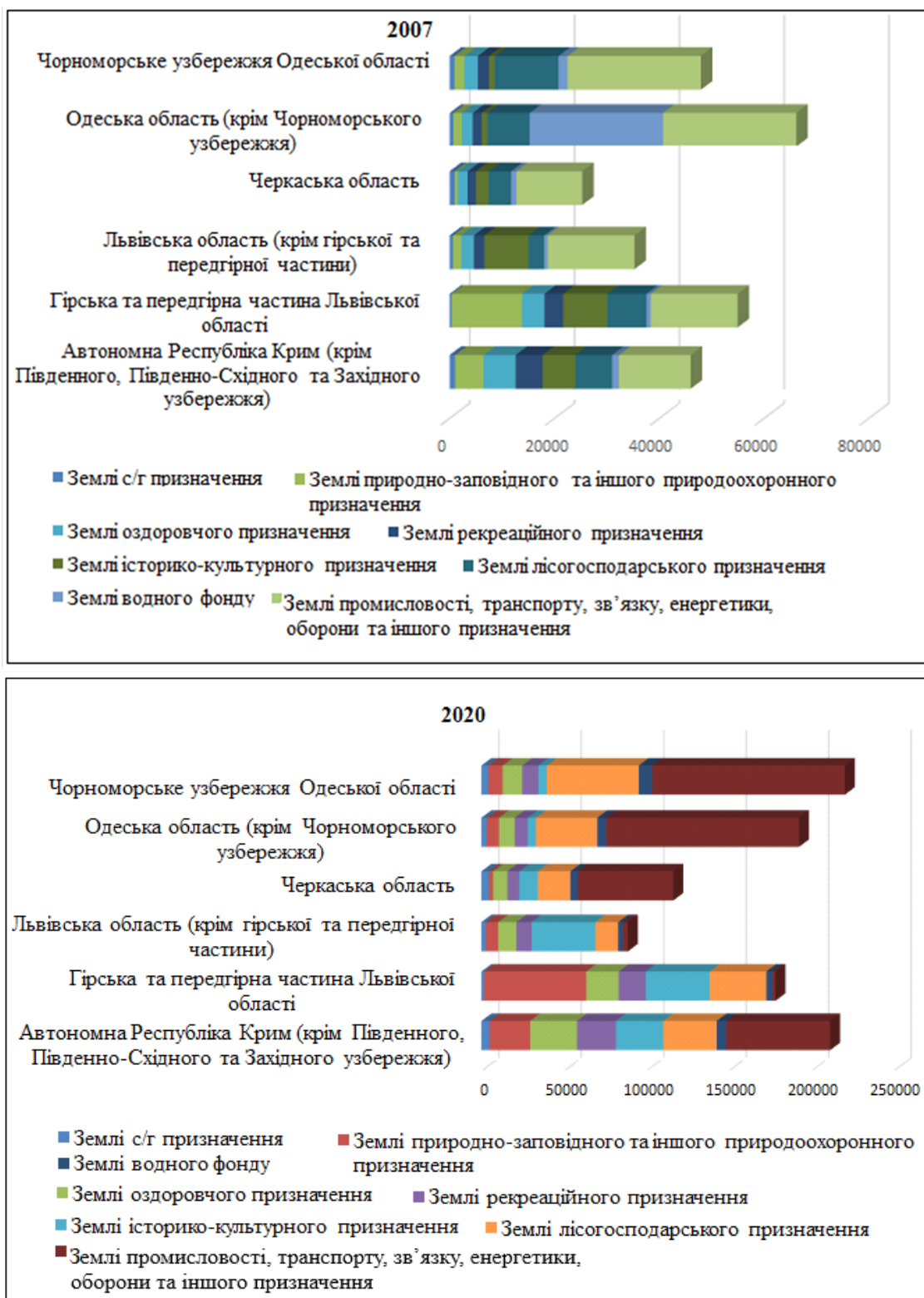
Продовження Таблиці 2

1	2	3	4
землі історико-культурного призначення			
Автономна Республіка Крим (крім Південного, Південно-Східного та Західного узбережжя)	28713	6243	+22470
Гірська та передгірна частина Львівської області	38698	8414	+30284
Львівська область (крім гірської та передгірної частини)	38698	8414	+30284
Черкаська область	11236	2443	+8793
Одеська область (крім Чорноморського узбережжя)	4995	1086	+3909
Чорноморське узбережжя Одеської області	4995	1086	+3909
землі лісогосподарського призначення			
Автономна Республіка Крим (крім Південного, Південно-Східного та Західного узбережжя)	32351	7034	+25317
Гірська та передгірна частина Львівської області	34485	7498	+26987
Львівська область (крім гірської та передгірної частини)	13793	2999	+10794
Черкаська область	19763	4297	+15466
Одеська область (крім Чорноморського узбережжя)	37267	8103	+29164
Чорноморське узбережжя Одеської області	55899	12154	+43745
землі водного фонду			
Автономна Республіка Крим (крім Південного, Південно-Східного та Західного узбережжя)	5731	1246	+4485
Гірська та передгірна частина Львівської області	3670	798	+2872
Львівська область (крім гірської та передгірної частини)	3058	665	+2393
Черкаська область	4530	985	+3545
Одеська область (крім Чорноморського узбережжя)	5349	25429	-20080
Чорноморське узбережжя Одеської області	8026	1745	+6281
землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення			
Автономна Республіка Крим (крім Південного, Південно-Східного та Західного узбережжя)	63073	13714	+49359
Гірська та передгірна частина Львівської області	1803	16571	-14768
Львівська область (крім гірської та передгірної частини)	2829	16571	-13742
Черкаська область	57817	12571	+45246
Одеська область (крім Чорноморського узбережжя)	116953	25429	+91524
Чорноморське узбережжя Одеської області	116953	25429	+91524

заподіяної державі, територіальним громадам внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу, проводиться інспекціями відповідних органів виконавчої влади в сфері використання і охорони земель та їх територіальних органів, а розміру шкоди, заподіяної юридичним та фізичним особам, – територіальними органами виконавчої влади в сфері використання і охорони земель на підставі матеріалів обстежень земельних ділянок, проведених відповідно до Порядку виконання земельно-кадастрових робіт та надання послуг на платній основі державними органами земельних ресурсів [6; 7].

Кошти, отримані в результаті відшкодування шкоди, заподіяної державі, територіальній громаді, юридичній чи фізичній особі внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, їх використання не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу, розподіляються відповідно до порядку, затвердженого відповідними органами виконавчої влади в сфері використання і охорони земель.

Вивчення даних з таблиці 2 щодо показників середньорічного доходу від використання земель за цільовим призначенням (грн/га) та окремими територіями та відповідного та Порівняльний аналіз середньорічного доходу від використання земель за цільовим призначенням (грн/га) та окремими територіями

Рис. 3. Порівняльний аналіз середньорічного доходу від використання земель за цільовим призначенням (грн/га) та окремими територіями за 2007 та 2020 роки

за 2007 та 2020 роки з рисунку 3 свідчить про наявність тенденції до зростання приросту доходу від використання тієї чи іншої земельної ділянки. Але необхідно зазначити, що дохід від використання земельної ділянки повинен бути

значно вищим від представлених показників про що свідчить дещо недосконала система, інструменти та механізми економічного стимулювання раціонального та екологічнобезпечного землекористування.

Висновки з проведеного дослідження. Як показує практика, забезпечення дієвості економічного механізму стимулювання неможливе без розроблення та прийняття відповідного порядку, який визначатиме організаційні засади, умови та підстави економічного стимулювання раціонального й екологічнобезпечного землекористування. Даний порядок, окрім іншого, має містити чітко визначені критерії економічного стимулювання, принципи, інструменти та джерела фінансування. Що ж стосується стимулів, встановлених відповідними нормативно-правовими актами, то вони не мають належного економічного впливу.

Потреба у розробці такого механізму існує. Його основою повинно стати надання коштів державного бюджету на зворотній безоплатній або частково оплатній основі відповідним суб'єктам для здійснення заходів згідно із

програмами використання і охорони земель. Умовою надання коштів законодавець називає факти погіршення земель не з вини суб'єктів, що здійснюють поліпшення, а цільовим призначенням коштів визначив лише відновлення земель. Видається, що доцільніше було б закріпити можливість стимулювання будь-якого погіршення земель, у тому числі й тих, стан яких погіршувався не з вини землекористувачів.

На жаль, існуючі нормативні акти про консервацію земель не регламентують засад компенсації, а закони про Державний бюджет традиційно не передбачають спрямування коштів на таку компенсацію. Необхідно наголосити, що механізм консервації земель та його складова – відшкодування зниження доходів власників землі та землекористувачів, – може працювати лише за умови існування фінансової основи – коштів, передбачених у бюджеті.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України : Відомості Верховної Ради України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> Бюджетний кодекс.
2. Податковий кодекс України : Відомості Верховної Ради України від 23 грудня 2010 р. № 2856-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 01.2021)
3. Про землеустрій: Закон України від 22 травня 2003 № 858-IV-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.
4. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 № 962-IV-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
6. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 р., № 963-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2007-%D0%BF#Text>.
7. Про внесення змін до Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу : Постанова Кабінету Міністрів України від 09 вересня 2020 р. № 800-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2020-%D0%BF#Text>.
8. Довідник із землеустрою за ред. Л.Я. Новаковського. 4-те, перероб. і доп. Київ : Аграрна наука, 2015. 492 с.
9. Мартинюк М.П. До питання економічного стимулювання раціонального використання й охорони земель. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 19. Ч. 2. С. 120–123.
10. Новаковська І.О. Економіка землекористування : навч. посіб. Київ : Аграр. наука, 2018. 400 с.
11. Веб-сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua/>.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002). Land code of Ukraine: Ukrainian Government Publishing Service.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010). Tax Code of Ukraine: Ukrainian Government Publishing Service.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Law of Ukraine. About the Land Management: Ukrainian Government Publishing Service.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Law of Ukraine. About the Land Protection: Ukrainian Government Publishing Service.

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Law of Ukraine. About the Environmental Protection: Ukrainian Government Publishing Service.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. About Approval of the Methodology for Determining the Amount of Damage Caused as a Result of Unauthorized Occupation of Land Plots, Use of Land Plots not for Their Intended Purpose, Removal of Soil Cover (fertile soil layer) Without Special Permission: Ukrainian Government Publishing Service.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. About Amendments to the Methodology for Determining the Amount of Damage Caused as a Result of Unauthorized Occupation of Land Plots, Use of Land Plots not For Their Intended Purpose, Removal of Soil Cover (Fertile Soil Layer) without Special Permission: Ukrainian Government Publishing Service.
8. Novakovskiy L. Ya. (2015) Reference book of land management [Dovidnyk iz zemleustroyu]. Kyiv: Agrarian. Science. (in Ukrainian)
9. Martinyuk M. (2016) On the issue of economic stimulation of rational use and protection of lands [Do pytannya ekonomichnoho stymulyuvannya ratsionalnoho vykorystannya y okhorony zemel]. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, no. 19(2), pp. 120–123. (in Ukrainian)
10. Novakovskaya I.O. (2018) *Ekonomika zemlekorystuvannya* [Land Economics]. Kyiv: Agrarian. Science. (in Ukrainian)
11. Veb-sayt Derzhavnoyi sluzhby Ukrayiny z pytan heodeziyi, kartohrafiyi ta kadastru [Website of the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre]. Available at: <https://land.gov.ua/> (accessed March 2021).